

**МІНІСТЕРСТВО ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ**

Департамент екології та природних ресурсів Полтавської обласної військової адміністрації  
Комунальна установа природно-заповідного фонду дендрологічний парк загальнодержавного значення «Криворудський» Полтавської обласної ради

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ**

Устимівська дослідна станція рослинництва Інституту рослинництва ім. В. Я. Юр'єва

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Департамент освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації  
Полтавський державний аграрний університет  
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»  
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка  
Полтавський обласний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді  
Криворудський ліцей Семенівської селищної ради

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ**

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського  
Полтавське відділення Українського ботанічного товариства



**МАТЕРІАЛИ**

Всеукраїнської науково-практичної конференції

**Біорізноманіття  
у контексті сталого розвитку:  
теорія, практика, методичні  
аспекти вивчення у закладах  
науки та освіти**

(присвячена 65-річчю заснування дендропарку  
загальнодержавного значення «Криворудський»)

**6 червня 2025 року**

УДК 574.1(477)(062)

Б 63

[https://doi.org/ 10.5281/zenodo.15533270](https://doi.org/10.5281/zenodo.15533270)

*Друкується за рішенням вченої ради Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології Полтавського державного аграрного університету (протокол № 9 від 26.05.2025 р.)*

**Рецензенти:**

**Маренич Микола Миколайович**, доктор сільськогосподарських наук, професор, директор Навчально-наукового інституту агротехнологій, селекції та екології Полтавського державного аграрного університету;

**Коломійчук Віталій Петрович**, заступник директора Ботанічного саду ім. акад. О. В. Фоміна навчально-наукового центру «Інститут біології та медицини» Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ), доктор біологічних наук, доцент.

**Б 63 Біорізноманіття у контексті сталого розвитку: теорія, практика, методичні аспекти вивчення у закладах науки та освіти** (присвячена 65-річчю заснування дендропарку загальнодержавного значення «Криворудський») : мат-ли всеукр. наук.-практ. конф. (6 червня 2025 р., с. Крива Руда, Семенівський р-н, Полтавська обл). Полтава : Аструя, 2025. 251 с.  
[https://doi.org/ 10.5281/zenodo.15533270](https://doi.org/10.5281/zenodo.15533270)

ISBN 978-617-8466-24-4

*До збірки уміщені матеріали фундаментальних досліджень фіторізноманіття, заходи щодо його збереження та збагачення у науково-дослідних установах та навчальних закладах України. Для науковців різних профілів, екологів, фахівців заповідної справи, біологів, аграріїв, викладачів, учителів, аспірантів, магістрантів, студентів.*

УДК 574.1(477)(062)

**Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань несуть автори статей.**

**Комп'ютерне забезпечення:** Хілінська Т.В.

ISBN 978-617-8466-24-4

© КУ КЗФ дендрологічний парк загальнодержавного значення «Криворудський», 2025

© Навчально-науковий інститут агротехнологій, селекції та екології ПДАУ, 2025

© Аструя, 2025

ГАРДЕНОТЕРАПІЯ: ЗЦІЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЧЕРЕЗ ПРИРОДУ Пугачова І.Я. ....	174
ТЮЛЬПАНОВЕ ДЕРЕВО НА ПОЛТАВЩИНІ: ВІД ІНТРОДУКЦІЇ ДО СУЧАСНОСТІ Самородов В.М., Халимон О.В. ....	181
СЕЛЕКЦІЯ ІРИСУ В УКРАЇНІ: ПОСТУП І ДОРОБОК АЛЛИ ЧЕРНОГУЗ Самородов В.М., Шиян О.О. ....	186
РЕЗУЛЬТАТИ БОТАНІЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ЯРУЖНО- БАЛКОВОЇ СИСТЕМИ В ОКОЛИЦЯХ СЕЛА ВЕЛИКОСЕЛЕЦЬКЕ (ЛУБЕНСЬКИЙ РАЙОН, ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ) ЯК ПЕРСПЕКТИВНОЇ ДЛЯ ВКЛЮЧЕННЯ ДО СКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «НИЖНЬОСУЛЬСЬКИЙ» Смоляр Н.О., Козачкова О.А. ....	189
ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ПЕРСПЕКТИВНОСТІ ІНТРОДУКЦІЇ <i>Abies alba</i> Mill. Тарабун М.О. ....	195
ДЕКОРАТИВНІ РОСЛИНИ: КРАСА І РИЗИКИ Тимошенко Л.М., Корнілова Н.А., Глущенко Л.А. ....	199
ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПАРКОВИХ КУЛЬТУРФІТОЦЕНОЗІВ ЛІВОБЕРЕЖНОГО ПРИДНІПРОВ'Я Федько Р.М. ....	205
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ САКУР В ОЗЕЛЕНЕННІ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ Халимон Ю.Ю., Литвин Д. ....	210
ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРИ РІДКІСНИХ ГІГРОФІТІВ В УМОВАХ ЗАКРИТОГО ҐРУНТУ Чіков І.В. ....	219

## СЕЛЕКЦІЯ ІРИСУ В УКРАЇНІ: ПОСТУП І ДОРОБОК АЛЛИ ЧЕРНОГУЗ

**Самородов В.М.**

*Полтавський державний аграрний університет  
Kafedra.zahysturoslyn@ukr.net*

**Шиян О.О.**

*Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського  
Vilena1985@ukr.net*

*Ключові слова: іриси борідкові, іриси карликові, іриси спурія, іриси луїзіана, селекція, сорти.*

Останнім часом в практику озеленення все частіше вводяться видові та сортові іриси. Разом із цим, вони стають все більш популярними при розведенні їх населенням. У значній мірі цьому сприяє робота українських знавців цієї декоративної рослини, передовсім таких подвижників, як Алла Михайлівна Черногуз [1, с. 11].

Більш як 30 років тому, вона, математик за фахом, захопилася збиранням модних у той час велико-квіткових культиварів ірисів закордонної селекції [1, с. 11]. Відтоді наша землячка пройшла шлях від аматорки-колекціонерки до беззаперечної лідерки з популяризації та селекції на глибоких наукових засадах цієї культури [2, с. 24]. У липні 2010 р. Алла Михайлівна, згуртувавши колег, стала ініціаторкою створення Громадської організації «Українська Спілка Ірису», першої в нашій державі спільноти квітниківарів, багаторічної її очільниці, лауреатки найвищої спільчанської нагороди – медалі Ніни Мірошніченко [3, с. 11].

Створивши неподалік від промислового центру Полтавщини міста Кременчука Ірисовий сад, а по суті справжній видовий та сортовий генобанк ірисів, А. М. Черногуз від 2002 р. поринула у селекційну роботу. Нині вона працює із такими групами ірисів, як високі борідкові, стандартні карликові, Спурія і останнім часом Луїзіана. За наслідками цієї роботи, підсумок якої селекціонерка зробила у 2025 р., видавши цікаву і найбільш фундаментальну в Україні монографію, у її доробку 245 сортів ірисів [3]. Їх лівова частка припадає на високі борідкові – 58,80%, решту обіймають сорти стандартних карликових ірисів – 12,65%. Що ж до ірисів

Спурія, то Алла Михайлівна піонер їх селекції в Україні. Ці рослини вона вперше виростила в 2009 р. із насіння, отриманого із США, від 2012 р. вони зацвіли. Із тих пір А. М. Черногуз детально вивчає їх біологію, умови адаптації, а головно веде гібридизацію. За її наслідками з'явився 31 культивар. Нині доволі знаними та популярними стали: Кентавр, Мольфар, Мінотавр, Велес, Кий і Тангир. Їх культивують в Україні, Литві, Іспанії, Німеччині та Франції. Вперше представлені в 2023 р. на виставці у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського ці сорти здобули величезну симпатію відвідувачів [4, с. 5]. Взагалі ж, про фаховий рівень сортів ірисів Спурія селекції А. М. Черногуз свідчать запрошення для показу їх на спеціалізованих виставках у США, Парижі та Флоренції.

На рахунку А. М. Черногуз є вже два сорти екзотичних і вишуканих Луїзіанських ірисів. У дикому вигляді вони ростуть в США. Стараннями ж нашої землячки такі з них, як Містерія та Одинак із привабливими квітками та тривалим і рясним цвітінням вже вирощують в Україні [3, с. 438-439].

Та все ж таки бачимо, що більшість із доробку Алли Михайлівни складають сорти високих борідкових ірисів. Їх перший сорт її селекції офіційно було зареєстровано в 2006 р. Із тих пір вона досягла значних успіхів у цій роботі. Головний із них – створення ірисів космічного покоління із чітко вираженими маркерними ознаками. Їх квітка має чітко видовжену борідку в формі рогу, ложки чи петалоїда. На цій основі були виведені сорти – шедеври Мій Оберіг і Танго Журавлів. Крім них, А. М. Черногуз уславилася тим, що першою серед вітчизняних селекціонерів ірисів змінила морфологію квітки. Вона стала плоскою. Цим серед усього величезного генофонду вирізняється сорт Косміс Лалабай. Його лілово-бузкова велика квітка має 6-8 широких мереживних фолів, а лавандові стайли утворюють чималий чубок у центрі [3, с. 313]. Сортимент цієї групи найбільш пошанований різними нагородами та відзнаками. Свідченням рівня досягнутого А. М. Черногуз в роботі з високими борідковими ірисами є не лише найбільше поширення її сортів в Україні, а і культивування в 10 країнах Європи, Азії і Америки. Значна їх кількість зареєстрована в Американській Спілці Ірису.

Тож бачимо, що багаторічна діяльність А. М. Черногуз у царині ірисівництва в Україні носить різноплановий характер. При

цьому вона проявила себе не лише як здібна селекціонерка, а як наполеглива організаторка-просвітниця. В Україні були видатні творці чудових сортів ірисів, є вони і зараз, але ніхто із них не вів такої продуманої та цілеспрямованої роботи, яку здійснила Алла Михайлівна.

Разом із цим, її, як селекціонерку виділяє висока патріотичність у підборі назв для своїх сортів. Це, або продумані та доречно використані топоніми, або ймення видатних українців і їх знакових напрацювань: наукових, літературних, музичних, художніх. Таким чином, її сорти являються рослинними пам'ятками. Це потребує їх спеціального вирощування для створення у ботанічних садах та парках Садів пам'яті, як на національному, так і на локальному рівнях.

### **Список використаних джерел**

1. Самородов В. Королева ірисів живе на Полтавщині. *Вечірня Полтава*. 2017. 31 травня. С. 11.
2. Самородов В., Поспелов С. Диво-сад, де живе веселка. *Вечірня Полтава*. 2020. 3 червня. С. 24.
3. Черногуз А. М. Плекаю квітку ірису. Київ, 2025. 452 с.
4. Шиян О., Кузьменко Н. Іриси-аристократи із села Погреби. *Вечірня Полтава*. 2023. 21 червня. С. 5.

**Samorodov V.M., Shiyan O.O.**

### **IRIS BREEDING IN UKRAINE: PROGRESS AND ACHIEVEMENTS OF ALLA CHERNOGUZ**

*Information is provided on the breeding achievements of A. M. Chernoguz, the author of 245 varieties of irises: tall bearded, standard dwarf, Louisiana and Spuria. Their features are noted.*